

Red Notebook

projekta Marry When You Are Ready

Praktične preporuke
na razini politika
s ciljem sprječavanja i borbe
protiv ranog braka
u romskim zajednicama
u Europi

Marry When You Are Ready

Prandezer kana si o vaht

Sposati quando sarai pronta

Омьхкх се, кораро цу ророба

Fii Pregatita De Mariaj

Udaj se kad si spremna

Heiraten wenn du bereit bist

Marry When **You Are**
READY

www.ternibori.org

Svrha ove publikacije je doprinijeti kreiranju politika i socijalnom programiranju koji se bavi potrebama romskih zajednica. Naime, ona nudi uvid i indikativne pokazatelje iz projektnog rada u zajednici o pitanju ranog braka. To je delikatan i složen problem koji doprinosi gorućim napetostima na makro-društvenoj razini: između većinske zajednice i Roma, između smanjenje tradicijskih normi i ubacivanjem novih, suvremenijih kultura u romsku, između prava pojedinca i kohezije zajednice. Međunarodna mreža romskih žena Phenjalipe s Svjetskim forum Roma putnika, socijalnim istraživačima i istaknutim romskim aktivisticama, upozoravaju na potrebu pojednostavljanja problema. Riječ je o pitanju s kojim se godinama igralo na dva suprotna kraja.

S jedne strane, postoji spremnost socijalnih radnika i organizacija koje rade s romskim zajednicama kako bi se povezale s prevladavajućim patrijarhalnim strukturama i običajima. Bilo da to dolazi iz određenih

interesa ili od uistinu poštivanja običaja i tradicija ili formi poštivanja tradicije, učinak je bio da se čvrsto završi pitanje ranog braka. Ovaj rasprostranjeni pristup odbacuje pitanje ranog braka kao "romsku tradiciju". To je najočitiije u europskim i nacionalnim strategijama za integraciju Roma. Niti jedan rani brak ni ranjivi položaj romskih djevojaka i mladih žena nisu izdvojeni kao fokus, pa ni konkretno riješeni. Ipak, stvaranje obitelji je važna točka na životnom putu, gdje se sve krhkosti identificiraju kroz prioritete romske strategije - rad; obrazovanje; zdravlje; stanovanje – koji se sjedinjuju. U našem projektnom zadatku, kao polazišnu točku, uzeli smo štetu nanесenu mladim životima, opterećene rizicima, odgovornostima i očekivanjima, prije nego što su imali priliku sazrijeti u potpuno nezavisnu osobu. Radili smo izravno s ljudima - teškim, krhkim, proturječnim i pojedincima punih otpora, čvrsto povezanih u njihovim obiteljima i zajednicama, vrlo često izolirani u neprijateljskom okruženju. Dijelom i razmišljanjem o našim

iskustvima i problemima koji proizlaze iz našeg rada s zajednicama, došli smo poduzeti daljnji hrabar korak. Osnove naših praktičnih politika i preporuka predstavljenih ovdje je promijeniti pristup i staviti osobu u središte procesa donošenja politika i proces socijalnog programiranja. Strategija integracije Roma među sektorske stupove ne uspijeva na lokalnoj razini. Jednostavno umetanje fraze "za sprječavanje i suzbijanje ranog vjenčanja je transverzalni prioritet strategije" neće generirati društvenu promjenu. Štoviše, to bi bio pogrešan cilj. Pravi cilj politike je pružiti odgovarajuće i dostupne mjere potpore kako bi se kod romskih djevojaka i među mladim ženama razvili individualni potencijali kao osoba i kao europskih građanki.

S druge strane, rani brakovi u romskim zajednicama su u medijima prenapuhani kao skandali. To se događa u ekstremističkim i rasističkim stavovima u široj javnosti koji karakteriziraju kaznena djela dječjeg braka kao pravilo u romskoj tradiciji. Štoviše, postavlja uvjerenje da su "svi Romi isti". Ništa ne može biti dalje od istine! Romske kulture su jako različite. Ne samo u smislu tradicije, nego i u smislu društvenog napretka i u smislu spremnosti za prihvaćanjem pro-aktivnijeg stava prema uklapanju u većinska društva. Takav lov na vještice vođen medijima, potaknuli su anti-ciganizam i rasizam na ulici, koji je uvelike povećan od pojave gospodarske krize.

To je izazov za romske aktiviste: oni su neprestano stavljeni u poziciju gdje moraju birati između bitke za društveni napredak i prava žena i djece u zajednici i njihova

odanosti prema njihovoj stigmatiziranoj zajednici, pod stalnim napadom većinskog društva. Potrebno je mnogo hrabrosti, znanja i poštovanja za rad na pitanju ranog braka s namjerom promicanja progresivne društvene promjene i potpore pravima pojedinaca u provođenju vlastitih puteva razvoja. To se ne može postići kulturalno neutralnim, kratkotrajnim mjerama, a ne može ih izvesti netko izvana. Prema našem mišljenju, spriječavanje i suzbijanje ranog braka najbolje se postiže strukturiranim dugoročnim društvenim angažmanom medijatora, kordinatora u romskim zajednicama, itd. Ovo je kamen temeljac naših praktičnih politika i preporuka prikazanih ovdje kao što je potvrđeno zajedničkim radom projekta koje provode isključivo romske udruge.

Jezgra naše metodologije je jednostavna: Romi koji rade s Romima za Rome. Ova izjava metodologije trebala bi biti uvrštena u sve integracijske strategije Roma kao temeljni zahtjev bilo koje akcije izvedene kroz regionalne akcijske planove. Nesumnjivo je da je ovaj proces izazovan. Postoje znatna preklapanja interkulturnih očekivanja i zahtjeva, te veliki jaz u sposobnosti suradnje na obje strane. Posao je zahtjevan i skup. Međutim, samo taj pristup pomoćnog suodgovornog upravljanja između države i zajednice može donijeti željene rezultate i transformirati otuđene korisnike socijalnih usluga u aktivne i integrirane europske građane. Romski radnici u zajednici koji su u svojim zajednicama uključeni od najniže razine pokazat će se najboljim saveznicima u postizanju visokih rezultata javne politike. To je drugačija akcija od onog rada preko predstavničkih mreža i aktivista za prava ili kroz vođe u zajednici. Romski radnici u zajednici nude novi model, "novu normalnost" za naprednu modernizaciju patrijarhalne kulture. To će biti ključ za otklanjanje osjetljivog čvora između identiteta i integracije.

Ovdje smo predstavili naša ključna načela, prijedloge i najbolje prakse. Naša je težnja da će oni stvoriti novo razmišljanje, pružiti primjere i poticaje akterima u civilnom društvu i na institucionalnoj razini. Partneri žele dodatno pridonijeti procesima donošenja odluka politika sa iskustvima, ishodima usredotočenim na rješenja koje smo identificirali i uvidom koje nam je rad u zajednici dao u problematiku ranog braka u romskim zajednicama. Na ovim stranicama nećete pronaći tablice podataka, citate ili pojašnjenje pravila: govorimo kakvi i jesmo. Ne predlažemo formulaciju dokumenata o politikama; niti zagovaramo nova područja intervencije. Naš je cilj privući vašu pažnju na perspektive i akcije koje mogu premostiti razliku između otmjenih izjava namjere i uvjeta stvarnog života. Stoga pozivamo političare i kreatore politika da rade s ovim pristupom koji smo naveli; da usvoje načela koja su navedena u nastavku i uključe ih u svoj rad; Da se uključe u rad sa romskim radnicima u zajednici u lokalnim zajednicama; I da razumiju koliko okolina i kultura utječu na stavove nositelja politike i ograničavaju potencijal romske zajednice na napredak.

Principi Crvene knjige

Izazov ranog braka kroz međusektorski pristup:

**Ulaganje u puteve osobnog razvoja
romskih djevojaka i mladih žena
kroz rad u zajednici**

Red Notebook

Staviti osobu u središte

Rani brak je društveno pitanje. Pojavljuje se gdje su siromaštvo i segregacija toliko okrutni da mlade žene i njihove obitelji ne vide dostupne puteve poboljšanja njihovih života. Putevi prema boljem životu standardni su dijelovi strategija integracije Roma: škola, rad, zdravlje, stanovanje, građanska prava. Način prevencije i iskorjenjivanja ranog braka jest iskoristiti postojeće sektorske politike i programe kroz zajednički prioritet: ulaganje u puteve osobnog razvoja za djecu i mlade. Ovaj integrirani pristup zahtijeva promjenu perspektive u stvaranju javnih politika i zagovaranju: moramo se odmaknuti od ublažavanja hitnosti u razvoju pristupa koji stavlja važan broj mladih Europljana u središte naše vizije budućnosti. Priopćenje Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom povjerenstvu i Odboru regija "Procjena provedbe Okvira EU za nacionalne strategije integracije Roma i preporuku Vijeća o učinkovitim mjerama za integraciju Roma u državi članici - 2016 "COM (2016) 424, 27. lipnja 2016. godine već sadrži ove elemente. One moraju biti unaprijeđene kroz obnovljenu i zajedničku političku volju. Europski parlament bi trebao poduzeti političku inicijativu koja bi se posebice usmjerila na osnaživanje osobnog razvoja romskih djevojaka i mladih žena kao ključnog čimbenika za razbijanje začaranog kruga siromaštva i isključenosti, koji se prenose s jedne generacije na drugu.

Rani brak je TEMA JAVNE POLITIKE

Dugoročna perspektiva

Rani brak među Romima znači rad na značajnoj demografskoj promjeni u okruženju opterećenom svim aspektima nesigurnosti. Integrirani pristup usmjeren prema osobama mora se temeljiti na dugoročnim strukturnim javnim mjerama, posebice u pogledu školovanja i stanovanja. Manje godišnje intervencije kroz projekte moraju biti zamijenjene mjerama koje su potpuno integrirane u planiranje javnih politika. Integracija Roma i strukturni fondovi mogu se koristiti za pružanje stabilnog zapošljavanja kao javnu službu socijalnih radnika kako bi primjereno podučili romske radnike u zajednici, romske medijatore za zdravlje i romske medijatore u školi a koji žive i rade unutar zajednica. Prioritet u tome treba dati profesionalizaciji mladih romskih žena, koje mogu šire djelovati, izvan svoje profesionalne službe, kao neformalni nastavnici i uzori za djecu i mlade.

Poticaaj za društvenu promjenu i integraciju koji dolazi iz romskih zajednica mora se prepoznati i podržati ulaganjem u progresivne snage unutar romske zajednice. Romski radnici u zajednici mogu pružiti žive primjere u kojima pojmovi "javni" i "Romi" mogu zajedno živjeti skladno. Oni mogu predstavljati mehanizam kojim se strah, s obje strane segregacijske barijere, pretvara u poštovanje i potom povjerenje.

Pravi je trenutak da se ponovo zamisli kako se Europa vidi u odnosu na vrijednosti društvene pravde, solidarnosti i raznolikosti te jednakosti prava i mogućnosti pristupa. Kako Europska unija tretira svoju najveću, najstariju, najsiromašniju i najviše segregiranu manjinu, važna je značajka na političkom horizontu. Ne može se zanemariti i delegirati samo nekolicini romskih stručnjaka. Potrebno je odmah započeti sastavljati elemente za oblikovanje post-2020 strateškog pristupa za europske građane romske kulture.

Lokalna provedba i ko-upravljanje

Uobičajeni način postavljanja ovog problema bio bi veći da postoji jaz između EU i nacionalnih strateških formulacija i indikacija politika i stvarnog života Roma. Problem je ipak veći: oni su dva odvojena svijeta. Jedni ne razumiju kako drugi funkcioniraju. Nemaju zajednički jezik. Ne dijele ništa osim međusobnog straha, možda čak i dobro utemeljenog na obje strane. Povremeni i specifični mehanizmi za spajanje dvaju svjetova su previše slabi čak i da zagrebu po površini duboko ukorijenjenog nepovjerenja. Objavljeni politički ciljevi ostaju nerazumljive riječi na nečitljivom jeziku, odvojen od stvarnosti romskog života. Neposredne potrebe obitelji i prijedlozi za praktična rješenja ne mogu čekati godinama da prođu kroz više slojeva zastupanja interesa i programiranja politika. Od vitalne je važnosti dovesti interakciju između države i romske zajednice na najmanju moguću razinu interakcije i upravljanja, na razini općine. A to je potrebno učiniti na razini na kojoj se ljudi mogu početi razumijevati, te pronaći zajedničke interese koji pomažu općem blagostanju cijelog područja. To će omogućiti ljudima da surađuju u osmišljavanju praktičnih rješenja. Takva interakcija gradi odnose: ona rezultira rastućim društvenim kapitalom, koji se zatim prevodi u održivost.

Svi programi i inicijative za Rome trebaju biti vođeni u procesu ko-upravljanja između javnih institucija i romske zajednice na lokalnoj razini. Ne na sastancima nacionalnih predstavničkih tijela, jer oni imaju drugi zadatak. Ono što ovdje vidimo je suradnja na dnevnoj bazi, gdje svaka strana doprinosi prema svojoj stručnosti. Odgovornost je uzajamna. Uspostavljanje i upravljanje takvom suradnjom između javnih službenika na lokalnoj razini i romske zajednice je zahtjevan proces. On zahtijeva specifične kompetencije za dijalog s obje strane i vrijeme posvećeno tome. Stoga zahtijeva ulaganje i ljudskih i financijskih sredstava.

Agencija koja upravlja svim sredstvima javnog izvora namijenjenih romskoj zajednici mora biti potpuno operativna na regionalnoj razini i uključivati predstavnike lokalnih romskih zajednica kao upravitelje s punom snagom. Ona mora kontrolirati cijeli ciklus programiranja, raspodjele resursa, provedbu i vrednovanje dugoročnih i kratkoročnih intervencija.

Ovaj rad treba uključiti i u Europski odbor regija. Odbor regija bi trebao preuzeti istaknutiju i proaktivniju ulogu na europskoj razini upravljanja glede integracije Roma. Ulaganje u putove osobnog razvoja romskih djevojaka i mladih žena kroz rad zajednice na nekoliko svojih političkih prioriteta.

Integriranje u redovitu izradu politika

Izdvojili smo 3 dimenzije od posebne važnosti.

Prvo, državne i javne vlasti trebaju u potpunosti poštovati međunarodne konvencije, posebice Konvenciju o pravima djeteta i Istanbulsku konvenciju za zaštitu žena i postupati po njima bez obzira na rasu, kulturu i društveni položaj. Romska djeca i romske žene imaju jednaka prava i moraju se tretirati kao ravnopravni. Kršenje pojedinačnih prava ne smije se nikako odbaciti kao "ciganski poslovi". To bi trebalo biti uključeno u Nacionalne strategije za integraciju Roma. Javni dužnosnici trebaju biti odgovorni za djela diskriminirajućeg ili odbijajućeg.

Drugo, nacionalne strategije integracije Roma, regionalni programi za integraciju Roma i strukturni fondovi trebali bi uložiti u osobni razvoj djece, mladih i mladih žena kao prioriteta. Ovo bi se trebalo prevesti kroz potporu komplementarnim mjerama potpore školovanju, pristupu zapošljavanju i mogućnostima sudjelovanja, zdravlju i pristojnim životnim uvjetima.

Treće, obična lokalna programiranja i sektorska politika trebaju uzeti u obzir mjere i prioritete integracije Roma. Tijekom procesa definiranja bilo koje politike ili javne mjere, treba razmotriti stanje Roma na njihovom području ili u njihovoj ciljnoj skupini. Treba procijeniti svaki mogući pozitivan ili negativan utjecaj na integraciju Roma. Potrebno je aktivno promicati bilo kakve javne intervencije ili prilike usmjerene na djecu, mlade ili žene u romskim zajednicama. U svakoj pojedinoj zajednici trebalo bi uspostaviti mjere za romske radnike u zajednici kako bi pružili ciljanu informaciju i podržali pristup mogućnostima, osobito pomoći u pripremi potrebnih administrativnih mjera. Među najznačajnijim područjima za takvo djelovanje jesu: ustanove za ranu skrb o djeci, ciljane inicijative NEET-a, neformalno obrazovanje i mogućnosti za cjeloživotno učenje, poduzetništvo za žene i poticaji samozapošljavanja, programe cijepljenja i promicanja zdravlja, stipendije i programe promicanja EU, kao npr. Europska volonterska služba.

S obzirom na strategiju nakon 2020., rasprave bi trebale početi istraživati trebaju li se mjere pozitivne diskriminacije usvojiti kao sredstvo za rušenje sadašnje marginalizacije Roma. Važan element u cilju integriranja je razvoj pouzdane statistike o romskom stanovništvu u Europi. Čak i osnovni demografski podaci nedostaju. Druga važna zadaća u tom smislu bila bi istaknuti postojeću društvenu i ekonomsku statistiku pokazatelja specifičnih za Rome. Eurostat bi trebao biti pozvan na akciju o ovome kao prioritet. Osim toga, treba voditi računa o preporukama europskog foruma Roma putnika za uvođenje rodno osjetljivih pokazatelja u sve strategije za integraciju Roma.

Rani brak je PROBLEM U ZAJEDNICI

Romske žene kao radnici u zajednici

Rad u zajednici je poput vrtlarstva. Ima razdoblja neprekidnog rada, a ima i neaktivnih dana. Ne tolerira odsutnosti. Koristi razne tehnike jer svaka biljka ima specifične potrebe. Vrlo je strukturiran. Prati univerzalna pravila, ali ne može se standardizirati. Svaki vrt je složen svemir sam po sebi. Najbolje šanse za svakodnevni razvoj svakog vrta je da ima vrtlara koji je odrastao igrajući se u njemu, živi u njemu i zna svaki dah i puls svakog živog bića u njemu. Radnik u zajednici dio je vrta, ali ima viši stupanj znanja, uspostavlja viziju i radi kako bi se to postiglo. Usvojili smo ovu metodu u našem projektu. Svi članovi tima koji rade na terenu su Romi, a bili su izuzetno uspješni gdje su bili dio zajednice s kojom su se bavili. To je zato što netko tko je dio zajednice zna koji mehanizam da aktivira i koje zamke izbjeći. Ovaj pristup se oslanja na dijeljenje istog jezika, kulture i osjećaja pripadnosti. Rad u zajednici u središtu je trajnih promjena - ali pod jednim uvjetom: da je izdržljiv sam po sebi. Rad u zajednici nisu samo kampanje i ne može se temeljiti na projektu ili grčevito držati u svojim intervencijama. Tamo gdje su zajednice u očiglednoj potrebi, marginalizirane iz šireg društva ili doživljavaju unutarnji ili vanjski sukob, radnik u zajednici mora predstavljati sigurnost, pouzdanost i kontinuitet.

Za naše ciljeve, utjecaj uključivanja prvenstveno romskih žena kao radnika u zajednici ima više koristi.

Učinak osnaživanja drugih primjerima je snažan. Profesionalni ugled angažiranja kao radnika u zajednici i preuzimanja posredničke uloge u glavnom društvu dovodi do poboljšanja statusa u očima zajednice. Na taj način, romske žene stvaraju nove uzore za druge, pokazujući moguću alternativu koja posebno utječe na djecu, djevojčice i majke. Oni također mogu biti poveznica između različitih načina razmišljanja, osobito kada su zajednice marginalizirane. Oni su također izvrsni nositelji za samo-promociju i socijalno poduzetništvo, povlaštenu put ka gospodarskoj neovisnosti.

Još jedno područje gdje romske žene koje rade kao radnici u zajednici mogu imati osobito snažan utjecaj je zdravlje, a naročito u reproduktivnom

zdravlju. Uloga “zdravstvenog medijatora” vrlo je uspješno raspoređena u balkanskim zemljama. Ova ličnost pruža informacije oko seksualnog zdravlja i porođaja, dječjih bolesti, prevencije, pristupa javnim uslugama. To je dobrodošla točka za daljnji dijalog o pitanjima intimnih briga i djeluje kao posrednik u uspostavljanju kontakata sa zdravstvenim djelatnicima. Konačno, to je od ključne važnosti za razvijanje osjećaja samopoštovanja i društvenih vještina, posebno za adolescente.

Društveni prostori: neprepoznata potreba

Razmatranje građanskog života u romskim zajednicama nije se do sada pojavilo u javnoj politici i raspravi. To samo po sebi sužava mogućnosti koje možemo stvoriti za integraciju u zajednici. Potrebno je samo osigurati namjenski prostor - dvoranu, sobu, malu zgradu, gdje se ljudi mogu sastati i organizirati aktivnosti. Trebao bi biti lako dostupan svima i vođen kao opće dobro, od koristi cijeloj zajednici. Takav prostor će dati osjećaj vlasništva i osigurati ‘sigurnu zonu’ između prepunih i hijerarhijskih obiteljskih domena i vanjskog svijeta gdje se Romi tako često vide kao nepoželjni uljezi. Oslanjajući se na iskustvo ovog projekta, identificirali smo tri ključne funkcije koje bi mogle proizaći iz takvog objekta. To su: osigurati info pult i prostor u kojem se mogu provoditi privatni razgovori; Djelovati kao obrazovni objekt koji dopire do cijele zajednice; Ponuditi prostor za klub mladih.

Potreba za informacijama je najvažnija, ali je samo polazna točka. Dodatno, namjenske savjetodavne prostorije pružit će prostor gdje grupe i pojedinac mogu pristupiti nizu usluga i savjeta. Javni službenici, zdravstveni stručnjaci, pravni stručnjaci, posrednici i radnici u zajednici koristili bi ovaj prostor za interakciju s članovima zajednice. To bi bilo osobito važno za žene, jer bi pružili jedini siguran prostor izvan obitelji, gdje bi žene mogle iznijeti svoje probleme i raspravljati o njima. Ovakva vrsta objekta proširila bi pristup javnoj službi, dajući zajednici spremni izvor informacija i pomoć u radu s papirologijom. To bi uvelike olakšalo proces uključivanja javnim službama i drugim javnim institucijama.

Niz logističkih barijera znatno smanjuje sudjelovanje Roma u mogućnostima za obrazovanje i na stručnom ili profesionalnom usavršavanju. Osim poznatijih prepreka poput troškova, sposobnosti i spremnosti za uključivanje, mjesta na kojima se te aktivnosti odvijaju često su teško dostupna. Posebno za žene i djevojke, takva mjesta jednostavno ostaju “zabranjena” i izvan granica mogućnosti. Društveni prostor, međutim, mogao bi biti mjesto za obuke, radionice, individualnu i grupnu podršku, tečajeve pismenosti i još mnogo toga. Ono što je najvažnije, trebalo bi pružiti orijentaciju u strukovnom ili profesionalnom usavršavanju i tako podupirati žene za postizanje potrebnih kvalifikacija.

Klub mladih je prostor za vršnjačko učenje, samo-izražavanje i socijalizaciju. Za adolescente, to je mjesto slobode i poticaja, gdje se mogu ostvarivati i razvijati građanske kompetencije i osnovne vještine. Ono što je najvažnije, metodologija kluba mladih gradi povjerenje u odnose i pruža prilike kako djevojkama tako i dečkima podjednako da djeluju neovisno od tradicionalno nametnute rodne uloge.

Škola, škola, škola: obrazovanje je ključno

Razine obrazovnih postignuća među Romima tako su mršave, čak i među mlađim generacijama, da bi ove statistike sami mogli obilježiti neuspjeh EU kao “društva znanja”. Doista bi bilo otkriće vidjeti utjecaj Roma na indikator Europe 2020 za maturante. Ipak, obrazovanje bi trebalo biti prioritet Nacionalnih

Potpora obrazovanju romskih djevojaka i mladih žena glavni je prioritet, glavni način ulaganja u puteve osobnog razvoja.

strategija za uključivanje Roma. Štoviše, kroz naše istraživanje u zajednici, otkrili smo da općenito Romi nastoje dodijeliti vrlo visoku vrijednost obrazovanju - čak i za djevojke! Odnos uzroka i posljedica između slabih školskih postignuća i ranog braka je složen. Nema sumnje da općenito

dulje držanje djevojaka u školi ima snažno pozitivan utjecaj na njihove životne šanse i najutjecajniji je čimbenik u sprječavanju i borbi protiv ranog braka.

Obrazovanje je osnovni osobni resurs iz kojeg djevojke i mlade žene mogu izgraditi svoju psihološku i ekonomsku neovisnost i urezati svoj put kao punopravni članovi obitelji, zajednice i šireg društva. Razdoblje pred-adolescencije najkritičnije je vrijeme za postavljanje temelja. Za uspješnu integraciju, djevojke moraju biti "upecane" za učenje u ranoj fazi, kroz poticajne mogućnosti za školovanje prije nego što se počnu promatrati kao "velike djevojke", a time i "male žene". Ono što je najvažnije, one moraju imati pristup različitim modelima i izborima prije nego što se upuste u jednostavno pridržavanje jako određenih rodni uloga u strogom patrijarhalnom društvu. Istodobno, važno je poštovati temeljne vrijednosti kao majke i pokretačke snage u vašoj obitelji. Dakle, škola se ne smije gledati kao na alternativu ovom modelu života, već na način da ga učini boljim. Postajući sposobniji u određivanju vlastitog života i poboljšanju vlastitih životnih izbora, možete utvrditi osnove za bolju budućnost vaše djece.

Ovdje izneseni prijedlozi dio su infrastrukture i povezanih uvjeta potrebnih za postizanje željenog i izazvanog ishoda. Izolirane akcije i neformalni angažman s pro-romskim organizacijama očito nisu sposobni stvarati prave razlike. Samo s javnom politikom koja savjetuje u korist kritične mase mladih romskih

Stvaranje sporazuma između države i romske zajednice da se usredotoči na obrazovanje romskih djevojaka i mladih žena trebalo bi biti temeljni dio strategije nakon 2020. godine.

žena možemo se nadati da ćemo stvoriti promjene unutar zajednice. Formalni obrazovni uspjeh dvostruko je snažniji u rukama tih mladih žena. On im daje vještine pismenosti, stručno usavršavanje i društvene sposobnosti potrebne za samostalno uključivanje u većinsko društvo, javne službe i tržište rada. Ono također daje priznat status i autoritet unutar romske zajednice. One predstavljaju pozitivne uzore za djecu i mlade u zajednici i glasnogovornici s kojima računa starija generacija. S vremenom će to stvoriti novu, suvremeniju ravnotežu između spolova i osnažiti romske žene u zastupanju vlastitih interesa i interesa njihove djece.

Žena s nekim formalnim školovanjem barem ima priliku ući na tržište rada - što je temeljno razmatranje. Ako ste završili srednju školu ili ovjereni tečaj stručnog osposobljavanja, da biste dobili posao kada ste stariji od 18 godina ostvariva je ambicija. To je perspektiva koja bi mogla uvjeriti mnoge mlade ljude i njihove roditelje da je bolja opcija da završavaju školu, a ne da se žene mladi. Takav mehanizam jamstva za rad za romske djevojke treba daljnje istražiti i vrednovati.

Stipendije za romske djevojke i mlade žene jednostavniji su mehanizam za razvoj - i onaj koji bi trebao biti proveden na duži rok i široko rasprostranjen. To ne bi trebalo biti samo za školovanje na sveučilišnoj razini ili za izuzetno nadarene učenike. Školovanje za stjecanje diplome posebno je zahtjevno za one koji žive u siromaštvu. To uključuje brojne dodatne troškove: svakodnevno putovanje, hranu, pristojnu odjeću, školske materijale, sudjelovanje u dodatnim obrazovnim aktivnostima. Za romsku obitelj, to nije samo trošak koji je često nemoguće ispuniti: predstavlja dvostruki gubitak, jer to znači odbaciti izgleda za neposredniju zaradu. Stipendije se ne smiju smatrati samo kao pojedinačne prilike, već kao mehanizmom uključenim u sustav socijalnih naknada i poticaja usmjerenih na obitelj.

Tijekom djetinjstva, suradnja između nastavnika, školskih vlasti i obitelji je od kritične važnosti. Aktivnost romskog medijatora može otvoriti vrata i drugim uspjesima. Za djecu u osiromašenim, izoliranim ili ruralnim zajednicama, najvažnije je raditi na podršci za školovanje koje poprima širu perspektivu. Vrlo je bitno rješavati sve potrebe djeteta i njegove obitelji. Na primjer, možda je nužno ponuditi dodatnu socijalnu skrb pružanjem hrane, prijevoza ili društvenih i kulturnih prilika u etnički mješovitom okruženju. Potpora obrazovnom postignuću trebala bi biti uvedena kao standardna mjera socijalne politike i sigurno financirana iz nacionalnih akcijskih planova za integraciju Roma.

Rani brak je ZAJEDNIČKA STVAR

Borba protiv rasizma i stereotipa

Rasistički stavovi guše progresivne snage koje se pojavljuju u romskoj zajednici. Kada javna sfera postane napeta, razlike unutar romske zajednice su ušutkane i svaki unutarnji pokret prema modernizaciji i integraciji se izgubi. Kad se osjećate napadnuto, cijela se zajednica osjeća žrtvom. Reakcija je obraniti svoj identitet, zatvoriti redove, pojačati tradicionalizam. Neki od partnera su doživjeli ovo i bili su izdvojeni zbog izlaganja pitanja ranog braka u javnosti. Kada je izložen rasizmu, Romanipen, ponos pripadnosti romskoj kulturi je uvijek na prvom mjestu. Poboljšanje općeg okruženja, jasna osuda antitciganizma i zabrana govora mržnje u medijima učinit će plodniji rada romskih žena aktivistica i radnica u zajednici u promicanju progresivne integracije.

Druga je prepreka široko rasprostranjena pretpostavka da Romi označavaju jednu homogenu kulturu: da svi Romi dijele iste tradicije i da su sve zajednice razvijene i upravljane prema istim načelima. To nedvosmisleno nije slučaj i treba ga se upoznati. Što se tiče ranog braka, tradicije različitih etničkih skupina su različite. Oni proizlaze iz zamršene mreže uzroka i posljedica, određenih kombinacijom složenih struktura moći unutar zajednice i snage i prirode odnosa između grupe i većinskog društva. Vrlo je malo znanja o promjenama unutar romske kulture ili o čimbenicima koji utječu na proces modernizacije. Potrebno je ozbiljno kvalitativno i kvantitativno istraživanje kako bi se pružila čvrsta osnova za buduće programiranje.

Odgovornost civilnog društva

Predstavnici civilnog društva trebali bi zaustaviti potiskivanje pitanja integracije Roma samo romskim udrugama ili specijaliziranim javnim agencijama. Moramo učiniti više nego samo govoriti o ne-isključenosti kako bismo Rome uključili u javnu domenu, pogotovo s obzirom na povećano neprijateljstvo i netrpeljivost. Organizacije trećeg sektora i njihove mreže trebale bi zauzeti javni stav po pitanju tretmana i potreba romskih naroda kao društvene pravde. Oni bi se trebali aktivno angažirati s romskim aktivistima i osnovnim organizacijama kroz zajedničke inicijative i umrežavanje. Stvaranje kulture solidarnosti i održavanja aktivnog građanstva primarna je odgovornost za sve organizacije civilnog društva - a to mora uključivati romske žene i mlade. Konačno, civilno društvo ima odgovornost gledati na budućnost i posebno rješavati potrebe djece i mladih. Odgovornost je u otvaranju mogućnosti koje će mladim Romima pomoći da postanu punopravni i aktivni građani uključivanjem svojih vršnjaka. Bitno je da sva djeca i mladi, oba spola imaju priliku iskusiti život izvan ograničenih okolnosti vlastite zajednice i upoznati ljude iz različitih pozadina i kultura.

Dominantna većinska kultura:

Isključiva, rasistička, segregacijska, nasilna

Škola

civilno
društvo

vršnjaci

lokalne
institucije

posao

Međusektorski pristup
Rodovi i generacije
Dugoročna perspektiva

rad u zajednici
uzori
Romkinje aktivistice

Marry When You Are
READY
Udaj se kad si spremna

Obitelj

Romska zajednica

Tradicionalna romska kultura:

Patrijarhalna, izražena rodno podijeljena, izolacijska, zaštitnička

Principi Red Notebook

izazov ranog braka kroz
međusektorski
pristup:

**Ulaganje u osobne
razvojne putove
romskih djevojaka
i mladih žena
kroz
rad u zajednici**

U središtu pozornosti političkih intervencija predlažemo prevenciju i izazove ranih i dogovorenih brakovi u kojima su romske djevojke - romska djeca, mladi i mlade žene. Cilj je podići njihovu sposobnost da sami odrede svoje životne izbore, koji su jako opterećeni višestrukom diskriminacijom na koju su izloženi na temelju njihovog roda, etničke pripadnosti, mladosti i društvenog statusa. Loši uvjeti života - siromaštvo, prostorna

segregacija, nizak kulturni kapital obitelji, kulturno središte obitelji, ograničen pristup obrazovnim mogućnostima – su grub izazov na samom početku njihovih prilika za osobni razvoj. I patrijarhalna kultura iz koje potiču i rasistička dominantna kultura djeluju kao surove negativne sile koje guše međusobni napredak i rezultiraju vraćanjem preostalih osobnih mogućnosti izbora.

Praksa ranog braka može se izazvati jedino prijelaznim pristupom koji se bavi jedinstvenom dugoročnom vizijom javne politike složenim povezivanjem opresivnih čimbenika okoliša. Uključivanje školskog sustava, lokalnih javnih institucija i civilnog društva ključno je za održavanje društvene promjene koje mogu pomoći romskim djevojkama da se podignu iz stanja ekstremnih slabosti. Očekivani ishod ovih akcija je stvaranje kršenja društvene izolacije romske zajednice, koja razdražuje tradicionalnu isključivost i stavove. Ovaj integrirani međusektorski pristup uzima u obzir romsku djevojku kao jako ugrađenu u obitelj i neposrednu zajednicu: uzimajući u obzir uključivanje oba spola i svih generacija, posebice roditelja. Operativna strategija koju predlažemo temelji se na radu zajednice romskih socijalnih radnika, medijatora te na protagonizmu romskih žena kao najdragocjenijih pokretača promjena unutar zajednice.

Romske žene aktivistice

Romski getoizirani dijelovi grada Rima nikada nisu imali ženske predstavnike u interakciji s javnim institucijama. Od 2015. godine, s pojavom u javnoj sferi RoWNI - Roma Women Network of Italy, skupina žena srednjih godina iz različitih kampova, uglavnom bivše Jugoslavije, koja su došla u Italiju tijekom balkanskih ratova, počela su sudjelovati u Javnim sastancima. Ovo je iskra koju smo iskoristili za pokretanje projekta. Svaka je medijatorica radila u svom kampu ili u drugim zajednicama s kojima je imala veze.

To je uporište našeg načina: grupni sastanci i empatijski dijalozi o intimnim pitanjima poput braka, obiteljskim odnosima, zdravlju i životnim izgledima, potaknuti i vođeni od "jedne od nas". Posebno na ovim temama, kada je voditelj žena, naš Empatički pristup može posijati sjeme samo-refleksije dublje i poticati ga da raste- To je veoma nježan način za podizanje svijesti koja može doprijeti do mnogih ljudi.

Ono što je najvažnije, romska žena koja je aktivirana kao voditeljica u radu zajednice ostaje kao stalni primjer i referentna točka u zajednici. Glavni problem s tim je da je kratkotrajna aktivacija na eksperimentalnim projektima uglavnom nedostatna. Potrebno je uložiti stalni, stabilan mehanizam Romkinja kao radnika u zajednici na lokalnoj razini. To nije bez poteškoća, jer jaz između uobičajenih formalnih mehanizama praćenja i vrednovanja rezultata društvenih aktivnosti

Naša udruga ujedinjuje žene ponosne na njihovu etničku pripadnost i kulturu, ali odlučne da promoviraju svoju integraciju u talijansko društvo. Organiziramo aktivnosti koje mogu pomoći procesu emancipacije žena i društvene uključenosti u suvremeni život. Želimo da naše zajednice odustanu od prakse koje ograničavaju osobno dostojanstvo. Većina naših članova su žene koje žive u “kampovima”, nemaju posao i imaju vrlo nisku razinu obrazovanja. Protagonisti našeg angažmana su žene i djevojke iz različitih romskih zajednica.

Rad u zajednici je odrađen u nekoliko “kampova” u glavnom gradu Rima i u “privremenim stambenim prostorima” u Torinu, s različitim romskim zajednicama bivše Jugoslavije i rumunjskim Romima. “Kampovi” imaju manje od osnovnih uvjeta stanovanja i totalna segregacija, gdje je stalna nezaposlenost cijelih obitelji norma.

i kompetencija žena Romkinja veoma velika. Prevelika, kada govorimo o pisanoj interakciji. Uključivanje žena Romkinja kao voditeljice u zajednici je temeljni izbor načela i osnova trajne promjene, ali potrebno je priznati da je potrebno uložiti dodatne napore u podučavanje, logističku potporu i mentorstvo. Sposobnost čitanja dokumenta, slanja e- pošte ili pisanje bilješki se ne smije uzeti zdravo za gotovo.

Priprema, evaluacija i izvještavanje rada u zajednici bio je važan proces obuke za uključivanje romskih žena aktivistica. Neke su po prvi put

eksperimentirale, a neke su poboljšale svoje vještine u upravljanju strukturiranim intervjuima i skupnim sastancima. Sve su razvile dobro razumijevanje o tome kako odražavati i izvještavati o individualnim iskustvima i integrirati ih u kolektivni proces koji iskorištava glas zajednice u konstruktivne prijedloge za djelovanje. Projektni rad omogućio je više puta da se javno izraze - unutar tima, unutar zajednice i na većim javnim sastancima. Stajati ispred javnosti i izgovoriti pripremljeni govor je poticaj za osnaživanje.

Zajedničko djelovanje na pitanju ranog braka otvoreno je kritizirano kao izlaganje javnosti negativne slike Roma, a neke muške vođe su ih odbacile. Naše su se žene držale svojih stavova i pokazale se sposobnima doprinijeti novoj perspektivi: majke zajednice stavljaju u središte bolje izgleda za život novih generacija. Ono što voditeljice uključene u projekt traže bez iznimke je: rad i perspektive integracije za mlade.

To je prepoznato kao vrijedno: nekoliko adolescentkinja pomoglo je članovima tima pripremiti i izvijestiti o aktivnostima u zajednici. Ovo je rezultat s kojim smo ponosni.

Uzori i mediji

Naše najveće napore smo posvetili pre-adolescentnim i adolescentnim djevojkama u dobi od 9 do 15 godina, u vrlo siromašnim i vrlo tradicionalnim seoskim zajednicama.

To je vrlo delikatno i burno razdoblje života, sa svim potencijalima koji su još uvijek otvoreni za izgradnju vlastitog života. To je razdoblje kada promišljamo ono što ćemo biti kad odrastemo i počinjemo djelovati u skladu s tom slikom sebe. Ova slika o sebi nije slobodna i kreativna, ona je unaprijed određena izravnim iskustvima našeg ranog života. Djevojkama koje odrastu u siromašnim selima, sliku svijeta vide samo kao crno-bijelu. S jedne strane, njihove majke i njihove obitelji, koje nikada nisu imale ništa drugačije nego su bile majke i dijelovi obitelji kojima su vladali na tradicionalni patrijarhalni način. S druge strane, svjetlucavi televizijski svijet koji nije samo udaljen, već otvoreno neprijateljski i ocrnjen. Najvažnije je da djevojke ovog doba imaju priliku čuti izravno iskustvo romskih žena koje vode različite živote. Važno je znati da je bit romska žena u današnjem svijetu niz beskonačnih mogućnosti.

Kroz naš zajednički rad, na neformalan način, kroz dijalog i izravni kontakt, predstavili smo adolescentnim djevojkama seriju uzoraka. Romka žena može biti bilo što: profesionalac, politička aktivistica, ginekologinja, psihologinja, glumica, doktorantica sociologije. Ekonomski neovisna, osobno ostvarena, moderna, ali u potpunosti Romkinja, poznata i poštovana. Izravan kontakt s

Forum Romkinja iz Rumunjske predstavlja interese romskih žena - rumunjskih građana romskog podrijetla. Naš je cilj očuvanje, izražavanje i razvoj romske manjine, u skladu s načelima ravnopravnosti i nediskriminacije u odnosu na druge građane, koji su sadržani u Ustavu. Radimo na osiguranju jednakog, besplatnog i sveobuhvatnog pristupa kvalitetnom obrazovanju na svim razinama u sustavu javnog obrazovanja svim rumunjskim građanima romskog porijekla, posebice ženama. Radimo na sprečavanju i uklanjanju segregacije. Naše glavno područje interesa su obrazovanje, kultura i mediji.

Radionice u školama, informativni sastanci o reproduktivnom zdravlju, sastanci zajednice i društvene kazališne predstave provedene su u četiri tradicionalna izolirana ruralna sela s kontroliranim ulaskom u zajednice: Bughea de Sus i Cetateni (Arges), Sotriile i Mizil (Prahova).

takvim ženama pruža više zrcala za adolescentkinje da shvate da postoji mogućnost izbora. Poticaj je da sanjate, postavite vlastite ciljeve, budete hrabre. Ja sam bila prva žena koja je vozila auto u mom selu. Imam stipendiju za odlazak u medicinsku školu. Radim u Saboru. Mogu biti ono što ja želim biti.

Mediji igraju snažnu ulogu u tom nastojanju da se oči djevojaka otvore bezbrojnim mogućnostima na putu svijeta i da ih se aktivira na razmišljanje o svojim životnim planovima. Izravni angažman protagonista poznate TV emisije i emitiranje reportaža sa naših zajedničkih sastanaka imao je veliki utjecaj. Pravi ljudi na TV-u, umjesto negativnih stereotipnih slika, čine različit svijet.

Kako bi postali ono što želite biti, potrebne su dvije stvari. Jedna je škola. Potreban put da postanete ono što želite biti, da postanete sve što želite biti - jest obrazovanje. Naš rad u zajednici i metoda uzora se vrti oko važnosti školovanja za osobni razvoj. Drugi bitni element je svijest o vlastitoj individualnosti, o pravu i potrebi da sami odredite svoj život. U tradicionalnoj romskoj kulturi, gdje se obiteljske uloge jako osjećaju, se to se ne smije uzimati zdravo za gotovo. Polazeći od odluka o vašem tijelu - informacije o reproduktivnom zdravlju važan su element izgradnje kapaciteta djevojaka za osobni razvoj.

Ono što se pojavilo kao iznenađenje u raspravi o ranom braku u radu u zajednici sa odraslima, bilo je iskustvo različitih muškaraca, koji su prepričali kako im je rani brak blokirao život kao odrasle osobe. To nas je dovelo da razumijemo koliko je važno raditi sa oba spola i ponoviti ž i v o t n o iskustvo muškaraca.

Klubovi mladih

Tijekom godina rada s zajednicom primijetili smo da su mladi Romi i Romkinje, nasuprot onome što ukazuju nacionalne strategije i europski programi, u lokalnoj stvarnosti uvelike zanemarene ciljne skupine. Mi smo sami u prošlosti razvili uspješne programe za, s jedne strane, osnovnoškolsku djecu i, s druge strane, za mlade majke i one koje će to tek postati.

Specifične inicijative koje ciljaju specifične potrebe jasno definiraju ciljne skupine. Znanja, poštovanja i najkorisnije aktivnosti - ali još uvijek u osnovi isporuke usluga ljudima kojima je to potrebno. Umjesto toga, kroz naš rad s studentskim klubom na sveučilištu stavili smo u praksu drukčiji pristup. Naša udruga u osnovi pomaže grupi mladih da ne samo da realiziraju inicijative već da u osnovi grade svoj identitet kao kompetentne aktivne europske

građane, sposobne i spremne ponovno ulagati napore u njihove zajednice iz kojih potiču. Ovu vrstu rada vidimo kao sadnju stabala. To je korisno: gledamo prvu generaciju integriranih mladih profesionalnih Roma

koji mogu početi rušiti stereotipnu sliku o tome što znači biti Rom. Ali - univerzitetski studenti iz romske zajednice su veoma slabo prisutni.

Elita koja se, sa više ili manje teškoća postepeno Integrira u studentsku zajednicu i javnosferu. Njihov svakodnevni život i navike odvajaju ih od običnog životnog ritma

Osobe Ideje i akcije za učinkovita rješenja. Naše ime je ono što jesmo i što radimo: romski aktivisti i socijalni radnici koji rade s i unutar zajednice za održive promjene. Fokus našeg rada su romska djeca i mladi u bugarskoj regiji Blagoevgrad. Podržavamo djecu sa stipendijama i mogućnostima kulturnih sadržaja. Podržali smo stvaranje romskih studentskih klubova, grupa sveučilišnih studenata romskog podrijetla koji surađuju s nama u akcijama usmjerenim na promicanju vrijednosti obrazovanja i borbi protiv rasizma i stereotipa. Posebno radimo i sa ženama, na općim i reproduktivnim zdravstvenim problemima.

Klubovi mladih osnovali su se u četiri općine Blagoevgradske regije: Blagoevgrad, Belica, Simitli i Krupnik. Sva izabrana područja karakteriziraju velika i kompaktna romska populacija, ali njihova svojstva variraju od velikog grada do malog grada do sela i do izoliranog sela.

zajednice. Dakle, dok studenti sveučilišta mogu predstavljati primjer za one mlađe, oni nisu nužno zrcalo za svoje vršnjake.

Normalni" život se nastavlja drugačije. Dakle, koje su mogućnosti za osobni razvoj otvorene za "normalne" mlade ljude u romskim zajednicama? Izvan škole, bez izgledi za rad, izbjegavajući bilo kakve mogućnosti socijalizacije sa svojim vršnjacima. Zarobljeni u vakuumu između patrijarhalnih tradicionalnih siromašnih obitelji i suvremenog života čija otvorena vrata doživljavaju kao pljusku još od malih nogu. A to i dalje podcjenjuje njihovu kulturu kao otrcani folklor.

Klubove mladih smo organizirali na vrlo jednostavnoj osnovnoj ideji: pružiti prostor u kojem se mladi mogu upoznati, razmjenjivati ideje i informacije, učiti, slušati i biti saslušan. Otvoren prostor, jednostavan za pristup.

što su sa vršnjacima. Kao što „normalna“ djeca čine. Mladi koji imaju gradski park ili dnevnu sobu dovoljno veliku da se nađu sa prijateljima u miru i privatnosti. Što je jako važno.

Zaključak je: dok klub mladih sadrži važne elemente neformalnog obrazovanja, njegov najvažniji aspekt je socijalna infrastruktura. To je zajednički prostor u kojem se mladi mogu eksperimentirati u transversalnim odnosima, vježbati samo-izražavanje i stjecati iskustvo ko-upravljanju zajedničkim dobrom. Što je zapravo o izgradnji osnovnih vještina i građanskih kompetencija. Most je od "romske zajednice" do zajednice građana romske kulture.

Siguran prostor, bez osuda. Poticajni prostor, koji vam može pomoći da se posegnete za prilikama za osobni razvoj smanjivanjem početnih barijera. Prostor bogat novim i raznovrsnim odnosima izvan obiteljskih veza koji često zadržavaju mlade u neprozirnom mjehuru. Klub mladih kao što smo ga eksperimentirali je poput prozora u ovom mjehuru segregacije. Mladi se potiču da raspravljaju o pitanjima, da iznesu svoje mišljenje, da se dogovore o aktivnostima koje organiziraju, da reflektiraju i na taj način sazriju svoju sposobnost donošenja odluka o vlastitom životu. Ili samo ostavljeni sami da se družu i zabave kao skupina. Bez previše toga - osim radosti i znatiželje

Skupa sa javnim vlastima

Naše polazne točke su vrlo jednostavne i usmjeravaju naš rad na svakom polju - odgojno-obrazovnom, društvenom i kulturnom. Prvo, Romi su građani s pravima i dužnostima jednakima građanima bilo kojeg drugog etničkog podrijetla. Drugo, dužnost javnih institucija je da se brine o svim svojim građanima bez obzira na njihovu pozadinu. Osim toga, javne su institucije pozvane djelovati u skladu s temeljnom demokratskom vrijednošću ravnopravnosti, da je u Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim zemljama, propisan ustavni princip: "Svaki građanin ... ima pravo, pod jednakim uvjetima, sudjelovati u obavljanju javnih poslova i imati pristup javnim službama". U tom je smislu ključni aspekt pristupa javnim uslugama pod jednakim uvjetima. Velika većina ljudi koji žive u ruralnim romskim naseljima u našoj regiji nemaju iste mogućnosti za pristup javnim službama, a kamoli javnom životu, kao i većinsko stanovništvo. Zbog izuzetno loših životnih uvjeta, romske obitelji trebaju dodatnu brigu i podršku u pružanju javnih usluga, posebice u području školovanja i zdravstva.

Osim toga, budući da su oni romske kulture, izloženi su eksplicitnoj diskriminaciji i pasivnim rasističkim ili odbacujućim stavovima. Kao romska društvena i građanska

Naša je misija izgradnja romske zajednice pridonoseći boljem životnom stanju i kvaliteti života te promicanjem obrazovanja romske djece i mladih. Naš posebni fokus je aktivacija i izgradnja kapaciteta romskih žena. Sve naše aktivnosti se provode uključivanjem romske i većinske populacije podjednako. Smatramo da je, kako bi se razbili stereotipi i predrasude, nužno raditi rame uz rame, bez obzira na etničku pripadnost, nacionalnost ili vjeru. Na ovim postavkama podupiremo sposobnost romske zajednice da zastupa svoje interese u dijalogu s javnim institucijama i da odgovorno doprinese pozitivnim društvenim promjenama.

Rad u zajednici proveden je u ruralnim zajednicama kontinentalne Hrvatske Osijeka i Baranje - Jagodnjak, Beli Manastir, Darda i Belišće, s velikim brojem Roma rumunjskog podrijetla.

organizacija, naša svrha prema javnim institucijama je dvostruka. S jedne strane, držimo ih odgovornima ne samo za svoje postupke, već i za ono što ne uspijevaju ili nisu dovoljno marljivi, kako u zaštiti prava tako i u pružanju javnih usluga. S druge strane, ne čekamo da država obavlja svoju dužnost - mi doprinosimo. Predlažemo, organiziramo aktivnosti, pružamo usluge, koncentriramo volonterski rad na prioritete, podižemo svijest i obimne neformalne obrazovne mogućnosti. Razgovaramo s ljudima. Mi njeđujemo odnose. Sve naše aktivnosti i inicijative temelje se na izravnom angažiranju javnih dužnosnika i romskih ljudi koji pridonose različitim kompetencijama i različitim perspektivama. Radeći rame uz rame za iste praktične i konkretne ciljeve, naučili su se međusobno razumijevati, kako bi se dešifrirali kodeksi ponašanja drugog sustava, podijelili ponos zajedničkog rezultata. Polazne točke naših suradnji s javnim tijelima bile su škole. Kada djevojka iz jednog od naših sela nastavlja školu – bila je to pobjeda svih: učitelja, roditelja, našeg tima. Ista vrsta suradnje koju smo razvili s lokalnim zdravstvenim ustanovama i općinama.

Sada se smatramo ozbiljnim sugovornikom za ono što se tiče Strategije integracije Roma naše regije, a naš se rad promovira kao dobru praksu drugim regijama. Vrlo je važno da i organizacije civilnog društva i javne institucije isprobavaju prednosti i prepoznaju vrijednosti horizontalne suradnje. Ono što možemo dosegnuti zajedno, nitko od nas ne bi mogao samostalno doći. Zajedničko djelovanje poboljšava društveni kapital i potiče društvenu promjenu. Naš sljedeći izazov je poticanje uključivanja predstavnika Roma u agencije koje upravljaju i određuju javna sredstva namijenjena romskim zajednicama.

U ovom projektu razvili smo iznimno plodne suradnje s lokalnom policijskom ustanovom. Surađivali smo u stvaranju i širenju dokumentarnog filma kao instrument lakšeg uvjeravanja o rizicima koji su nastali iz ranog braka. No, još važnije od filma i njegove poruke, su nuspjave ove suradnje. Oni su simboli kulturne promjene: o tome kako policija gleda na Rome, i kako Romi gledaju na policiju. Nisu više neprijatelji koji siju strah, nego partneri za društveni napredak.

Ista prava za sve

Posmatrajući diskriminaciju, nije dovoljno da su politike ujednačene u izricanju. Da bi se zajamčile iste mogućnosti pristupa pravima za sve, one moraju biti osjetljive na uvjete ranjivosti. Biti Rom i biti žena kombinira dvostruku izloženost. Ovaj multikulturalni aspekt višestruke diskriminacije ostaje nevidljiv u kreiranju politike. Istanbulska konvencija o djelovanju protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji s pravom posvećuje posebnu pozornost ženama migrantima, ženama koje traže azil i ženama izbjeglicama. Posebna situacija ranjivosti romskih žena, koju karakteriziraju jake patrijarhalne tradicije zajednice, uvjeti siromaštva i značajna transnacionalna dimenzija, nije vidljiva niti se spominje. Istodobno, Strategije integracije Roma nisu rodno osjetljive i nisu se razvile kako bi stekle naznake istanbulske konvencije. To čini nevladinim organizacijama i radnicima u zajednici teško da predlože inicijative na području prevencije. Druga dva područja djelovanja protiv nasilja, tj. zaštite i progona, otežavaju duboko ukorijenjena uzajamna nepovjerenja između Roma i državnih dužnosnika. Čak i u manje problematičnim i ne intimnim područjima poput agencije za zapošljavanje, na primjer, samo se mali broj Roma izjašnjava o svojoj etničkoj pripadnosti. Čak i ako to nosi pozitivne učinke ili poticaje, jer se javno diskriminiraju ili im se nudi manja plaća. Škole, uredi za socijalnu skrb i agencije za zdravstvenu zaštitu također nisu zadovoljne u rješavanju romskih pitanja. To stvara još čvršće zatvaranje romske zajednice. Takva opća situacija jako otežava romskim ženama da osuđuju nasilje, i zato što se boje da bi ih svaki kontakt s državnim tijelima mogao dovesti do toga da ne vide svoju djecu i oduzmu im skrbništvo.

PARTNER AUSTRIA Papusza

Papusza je mlada udruga koja se bavi ljudskim i manjinskim pravima kao i pravima djece kroz pružajući odgovarajuće uvjete za obrazovanje. Radi na razini politika i promovira najbolje prakse romskih organizacija Zapadnog Balkana. Papusza radi u Beču gdje većina romskih obitelji dolazi iz zemalja bivše Jugoslavije.

Kulture u interakciji

Mi smo skupina ljudi iz dijelova Italije toliko različiti da se ponekad čini kao različite zemlje. Ono što anonimna predgrađa velikih sjevernih gradova dijele s malim gradovima na jugu su dva jezika koji smo paralelno koristili 600 godina - Sinti Romani i Talijanski - i čvrsta linija razdvajanja Sinti Italijana i Talijanskih Italijana. Naše aktivnosti nastoje da njeguju našu kulturu i da se prepoznaju i priznaju od strane većinske populacije za našu bogatu i osebujnu tradiciju. Naše iskustvo pokazuje da je najbolji način prevladavanja nepovjerenja jednostavno raditi zajedno. Na različitim razinama: od društvenih inicijativa u suradnji s javnim ovlastima do radionica s mješovitim skupinama. Usko surađujemo s drugim organizacijama, posebice na aktivnostima za temeljna prav. Na razini politike, naša borba je da se Romi i Sinti prepoznaju kao nacionalna manjina u Italiji, što bi bilo vrlo važno za očuvanje jezika i za ostanak u javnoj sferi. Drugi povod je sjećanje na Porrajmos, romski holokaust. Puno radimo sa školama. Razumjeti povijest je ključ razvoja kritičkog stava, poštovanja razlika i osjećaja solidarnosti. Izravna interakcija u mješovitim skupinama ključna je za izgradnju osobnih iskustava koja mogu pomoći,

posebno mladima, da dešifriraju svijet u kojem žive i razviju svoju sposobnost stvaranja zdravih osobnih izbora. Kroz kulturne inicijative, ulažemo u građanske kompetencije mladih Roma i ne-Roma. Najmoćniji jezik koji koristimo je glazba. Slušanje glazbe skupa, učenje, otkrivanje novih elemenata i nadahnuća iz naše glazbe u radu poznatih i obožvanih glazbenika i posebice, stvaranje glazbe skupa – stvara moćnu vezu. Ne samo zato što se može povezati preko kulture, već što se mogu povezati preko društvenih klasa i krugova, što je i prilika koju mladi Romi propuštaju.

PARTNER ITALIJA SINTI **Romano Drom**

Mi smo društvena zadruga koja vodi Muzej romske kulture u Milanu i mali catering i ulični štand sa hranom gdje rade mladi Romi. Mi organiziramo obrazovne i kulturne inicijative. Na projektu smo radili sa Sinti zajednicama u regijama Lombardia, Molise and Abruzzo.

PARTNER ITALIJA ROM

Romni Onlus

Udruga Romni Onlus - Rim

Nacionalni koordinator: **Saška Jovanović** - romnionlus@yahoo.it

Koordinator Piemonte: **Vojislav Stojanović** - stojanovic.romact@gmail.com

PARTNER ITALIA SINTI

Romano Drom

Socijalna Zadrugae Romano Drom - Pavia

Nacionalni koordinator: **Giorgio Bezzecchi** - romandrom@libero.it

Coordinatore per l'Abruzzo-Molise: **Concetta Sarachella** - concsarachella@tiscali.it

PARTNER BUGARSKA

LIDER

Udruga Lider - Blagoevgrad

Nacionalni koordinator: **Miglana Mihaylova** - lider_blagoevgrad@abv.bg

PARTNER RUMUNJSKA

FFRR – Forumul Femeilor Rome din Romania

Forum žena Romkinja iz Rumunjske

Nacionalni koordinator: **Oana Ionita** - oana.ionita_cdep@yahoo.com

PARTNER CROAZIA

Udruga žena Romkinja "Romsko Srce"

Nacionalni koordinator: **Dragana Đurđević** - durdevicdragana71@gmail.com

Tutor: **Nadica Balog** - romskosrce@net.hr

PARTNER AUSTRIA

Papusza

NGO Papusza - Vienna

Nacionalni koordinator: **Sonja Barbul** - sona263@gmail.com

Pridruženi partneri

Centar za romske inicijative
Nikšić

PRIDRUŽENI PARTNER CRNA GORA

CRI – Centar za romske inicijative Nikšić

Centar za romske inicijative - Nikšić

Kontakt osoba: **Fana Delija** - crink@t-com.me

PRIDRUŽENI PARTNER BOSNA I HERCEGOVINA

Udruga žena Romkinja "Bolja budućnost" Tuzla

Kontakt osoba: **Indira Bajramović** - indira@bolja-buducnost.org

PRIDRUŽENI PARTNER SRBIJA

Romkinja

Udruga žena Romkinja - Niš

Kontakt osoba: **Svetislav Jovanović** - svetta@ptt.rs

PRIDRUŽENI PARTNER MAKEDONIJA

ngo LIL

NGO LIL - Skopje

Kontakt osoba: **Sarita Jasarova** - jasarova@yahoo.com

Koordinator

*Centro di Servizio per il
Volontariato del Lazio*

SPES - ASSOCIAZIONE PROMOZIONE E SOLIDARIETÀ

Centro di Servizio per il Volontariato del Lazio

SPES – Centar za podršku volunutarizmu za regiju Lazio - Rim

Koordinator projekta: **Ksenija Fonović** - ksfonovic@spes.lazio.it

Voditelj projekta: **Giuliana Cresce** - progetti@spes.lazio.it

Ulaganje u puteve osobnog razvoja romskih djevojaka i mladih žena kroz rad u zajednici

Rani brak je DRUŠTVENA DIMENZIJA

Stavite osobu u središte

Rani brak je TEMA JAVNE POLITIKE

Dugoročna perspektiva

Lokalna provedba i ko-upravljanje

Uključivanje u redovitu izradu politika

Rani brak je PITANJE ZAJEDNICE

Žene Romkinje kao radnice u zajednici

Prostor u zajednici: neprepoznata potreba

Škola, škola, škola: obrazovanje je ključno

Rani brak je ZAJEDNIČKA STVAR

Borba protiv rasizma i stereotipa

Odgovornost civilnog društva

Da biste nas podržali – *prijavite se crvenom bojom* na

www.ternibori.org